

BİR TUHAF DÖNÜŞÜM

İnsana özgü niteliklerle donatmaya çalıştığımız yapay zekâ ürünleri çoğaldıkça, makineye dönüşen insanlar hakkındaki serzenişimiz de büyüyor. Peki, gelebileceğimiz son noktaya vardığımızda ne olacak? Kendimizden çıkma, yeni bir 'ben'e hazır mıyız? Ian McEwan'ın romanı *Benim Gibi Makineler* bizi bu sorgulamalara itiyor

● YAGMUR DINC

Yapay zekânın hayatımızdaki rolü ile ilgili ilk büyük şaşkınlığımı birkaç yıl önce yaşamıştım. Kendi kendime oyalanırken daha önce hiçbir konuda iletişime geçmediğim, yaş, cinsiyet, meslek, ekonomik sınıf ayırt etmeksizin çoğumuzun akıllı asistanı olan 'Siri' ile tanışmak istedim ve ruh halimin bana verdiği yetkiyle "Mutsuzum" dedim. Ne dese beğenirsiniz, "Ağlamak güzeldir, diyor bir şarkı. Hem alüminosilikat cam yüzeyim gözyaşı içermez." "Hayda" dedim biraz daha konuştuğuktan sonra apar topar uzaklaştırdım telefonu kendimden. Birler ve sıfırlardan oluşan komut kümesinin benimle bilgece konuşması, kelimenin tam manasıyla 'türküc'ü.

Bir nevi 'yönetiliyorum' evet; ama benim muhataplarımın onun yanında atom altı parçacığı kadar kaldığı bambaşka bir sistemle tanışmaya hazır olan Charlie Friends için bu o kadar da problem değil. Antropolog olmasının verdiği motivasyonu ailesinden kalan son parayı harcamak için, 80'li yılların Londra'sında piyasaya sürülen Âdemler ve Havvalar içinde tercihini Âdem'den yana kullanmakta hiç tereddüt etmeyen Charlie'nin, karşı koyamadığı merakına bile üstün gelen 'cesareti' bence takdire şayan. Ben, 2020'ye sayılı günler kala hâlâ bu olasılığa hazır değilim.

İlknur Özdemir'in Türkçeye çevirisiyle geçtiğimiz ay **Yapı Kredi Yayınları**'ndan çıkan Ian McEwan'ın *Benim Gibi Makineler*'inde yüzlerce kez geçen bir kelime var: Kendi. 'İnsana yakın' ve 'insan gibi' tanımlarla geliştirdiğimiz makinelere 'kendimiz'den kattığımız şeylerle onlara şaşırır ve onlardan çekinir olduk. Düşünün kişisel özellikleri sizin tarafınız-

dan belirlenen bir robot felsefede döktürüyor. "Kendiniz diyorsunuz. Rastlantıya bakın. Son zamanlarda bu 'kendi'nin, yani benliğin gizemi üzerine epey düşündüm. Kimileri onun sinir yapısına gömülü organik bir faktör ya da işlem olduğunu söylüyor. Kimileri de bir yanılısma, anlatıya olan eğilimlerimizin bir yan ürünü." Böyle konuşan bir yapay zekâ, günü gelir daha neler söyler, neler yapar... *Benim Gibi Makineler*'i okurken, kitabın baş kahramanı Charlie'yle beraber envai hislere kapıldım.

Aslında tüm bunların toplamında 'insanlaşmaya' çalıştığımız 'makinelere' bir anlamda bizlerin bir yanılması olduğunu düşünmenin kaçınılmaz olduğuna... Yüklediğimiz kodlarla var oldukları halde, nasıl oluyor da bir şekilde onları bilimin dışında değerlendirme noktasına gelip, duygu dünyamızı hercuherçin etmelerine

olanak sağlıyoruz? Hepsinin ötesinde insana yakın, hatta tıpkı 'insan gibi' bir şey üretme çabamızın altındaki sebep ne? İnsanın 'yaratmaya' isteğinin çok daha dışında bir saik olduğunu düşünüyorum. Formel bilimin ortaya koyduğu yetkinlikle devreye giren makinenin, felsefe, psikoloji gibi 'insan bilimleri'yle de varlığını sürdürebilmesine doğru açılmaya çalışılan yol, 'biçare insanın tanrısallığa öykünmesinden' çok, engellenemez bir 'içindeki sırı keşfetme' arzusundan kaynaklanıyor olsa gerek.

İLK BİLİNÇ, İLK ŞİİR

Bir kısmını Charlie'nin, bir kısmını da üst komşusu ve sevdiği kadın Miranda'nın oluşturduğu kişilik tercihleriyle birlikte kullanıma hazır olan Âdem'den sonra gelsin kışkırtıcılar, gitsin çatışmalar... Gelsin anlayış ve merhamet, gitsin öfke ve töhmet. Charlie sandı ki, Âdem ile ilk anlaşmazlığı, tereyağlı ve tarhunoğlu tavuk kızartırken robotun ona, "Kesmeden önce on dakika kadar

bir bez ört üstüne" tavsiyesiyle kalacak. Ve Âdem'in çok bilmişliğinden her rahatsız olduğunda onu, ensesin bir yerinde saçının bitim çizgisinin hemen altındaki bir bene basarak kapatacak. Âdem insan elinden çıkan üst düzey makineydi ve günü geldiğinde kapatma düğmesini devreden çıkarması gerektiği bilincini kazanan muazzam bir robot! Bir aşık da olacaktı üstelik... Şiir bile yazmıştı: Seven bakışı / evreni kapsıyordu / sen evreni sev!

TURING EFSANESİNİN DEVAMI

Pencereden atlamak türünden fiziksel bir yöntem kullanmasalar da aşağı yukarı benzer yollar izleyerek yazılımlarının üstünden geçerek intihar eden Havvalar vardı. Sahibi İngiliz Kolombiya'sının kuzeyindeki bakir ormanları yok ettiği için zihnini yok eden Âdem... Yaşananlar, Alan Turing'i robotları kullananlarla irtibat sağlamaya itiyordu ve bu dahi adamın Charlie'yle buluşmasını sarf ettiği sözler, romanın en çarpıcı satırları arasındakilerdi yerini almıştı, "Zekâyı sahip, özbilinci olan bir makine yaratıyoruz ve onu kendi kusurlu dünyamıza itiyoruz. Milyonlarca insan nasıl tedavi edileceğini bildiğimiz hastalıklardan ölüyor. Herkeseye yetecek şey varken milyonlarca insan yoksulluk çekiyor. Biyosferin tek yuvamız olduğunu biliyor, yine de onu mahvediyoruz."

Ian McEwan'ın, okuyucusunu başarılı bir hikâyeye buluşturduğu kitabında birazını anlatabildiğim olaylardan çok daha fazlası var. *Benim Gibi Makineler*, toplu ve siyasetin, bilimsel gelişmelerin, aile kavramının, suçun ve suçluluk psikolojisinin ve düşünsel düzeyinin imviesiyle kendini her an zinde tutan bir roman. Mark Twain yaşıyorsa, insanı makine olarak gördüğü *İnsan nedir?* kitabındaki gibi bu roman için de aynı şeyi düşünebilirdi: Ne zaman bir **robot** altın gibi parlayan bir eyleme rastlasam, durup onu parçalarına ayırmak ve incelemek zorunda hissediyorum.

Ian McEwan

BENİM GİBİ MAKİNELER

Ian McEwan
Çevirmen: İlknur Özdemir, Roman
Yapı Kredi Yayınları
256 s., 26 TL